

ВАРТІСНА ОЦІНКА ВТРАТ СТРАТЕГІЧНОГО МАЙНОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В КАТЕГОРІЯХ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

VALUATION OF STRATEGIC PROPERTY LOSS OF ENTERPRISES IN THE CATEGORIES OF INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS

У статті розглянуто сутність стратегічного майнового потенціалу підприємства, який формується економічними вигодами від використання активу. Показано, що оцінка ефективності використання майна підприємства проводиться на основі зміни корисності активу, яка впливає на фінансовий результат діяльності. Тестування ознак зменшення корисності активів є методом вартісної оцінки втрат стратегічного майнового потенціалу підприємств. Надано характеристику положень МСБО 36 «Зменшення корисності активів», який визначає порядок формування резервів на втрату майнового потенціалу. Стандарт визначає перелік обставин, при наявності яких необхідно проводити переоцінку активів, її періодичність і обов'язкові виладки.

Ключові слова: стратегічний майновий потенціал, вартісна оцінка, втрати, підприємства, міжнародні стандарти фінансової звітності.

В статье рассмотрена сущность стратегического имущественного потенциала предприятия, формирующегося экономическими выгодами от использования актива. Показано, что оценка эффективности использования имущества предприятия проводится на основе изменения полезности актива, которая влияет на финансовый результат деятельности. Тестирование признаков обесценения активов является методом стоимостной оценки потерь стратегического имущественного

потенциала предприятий. Охарактеризованы положения МСФО 36 «Обесценение активов», который определяет порядок формирования резервов на потери имущественного потенциала. Стандарт определяет перечень обстоятельств, при наличии которых необходимо проводить переоценку активов, ее периодичность и обязательные случаи.

Ключевые слова: стратегический имущественный потенциал, стоимостная оценка, потери, предприятия, международные стандарты финансовой отчетности.

The article discusses the strategic property potential of an enterprise is shaped by the economic benefits of using the asset that determine its usefulness. An assessment of the effectiveness of the use of the property of the enterprise is made on the basis of changes in the usefulness of the asset, which affects the financial result of the activity. Testing for signs of impairment of assets is a method of cost estimation of losses of strategic property potential of enterprises. In accordance with the provisions of IAS 36 Impairment of Assets, reserves for the loss of property potential are formed when the carrying amount of an asset exceeds the cost of reimbursement in the course of use, or through its sale (sale). The standard specifies the circumstances in which an asset is to be revalued, its frequency and its required circumstances.

Key words: strategic property potential, valuation, losses, enterprises, international financial reporting standards.

УДК 336.63

Соломатіна Т.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
та банківської справи
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля

Чернодубова Е.В.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів
та банківської справи
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля

Постановка проблеми. Вартісно-орієнтоване управління підприємствами є запорукою їх стійкого розвитку. Основні принципи зростання фінансового потенціалу суб'єктів господарювання та окремих його складових мають бути закладеними у довгострокові корпоративні стратегії. Принцип забезпечення зростання вартості активів підприємства та їх захист від втрат є одним із найважливіших у системі управління майновим потенціалом. Інтеграція України у світові фінансові ринки супроводжується реформою національної системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності на основі міжнародних стандартів, у рамках яких значна увага приділяється вартісним аспектам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вартісно-орієнтованого управління фінансовим потенціалом суб'єктів господарювання знаходяться у центрі уваги багатьох учених. Мусієнко В. Д., Богдан М. М. досліджено теоретичні засади впливу стратегічного потенціалу на вартість підприємства [1, с. 92]. У центрі

уваги Заворотній Р. І. і Турило А. М. знаходяться питання організації розробки стратегій, системи мотивації і відповідальності в процесі стратегічного фінансового управління вартістю підприємства [2; 3]. Шокові сценарії розвитку подій, зміна кон'юнктури ринків, прорахунки у прийнятті управлінських рішень призводять до втрат фінансового потенціалу на різних економічних рівнях. Серед деструктивних чинників Онишко С. В. зазначає: небезпеку монополії, недобросовісну конкуренцію, зростання вартості капіталу, ризику шахрайства, зменшення прозорості й відкритості фінансового управління тощо [4, с. 199]. Дем'янчук О. І. зазначає, що фінансові втрати під час формування або використання фінансового потенціалу регіону призводять до його зменшення, нестачі фінансових ресурсів, а також до скорочення фактичних чи потенційних можливостей їх додаткового залучення [5, с. 95]. У статті Гальків Л. І., Карий О. І., Мойсеєнко І. В. розкрито суспільну роль людського потенціалу та обґрунтовано вплив на його

втрата якісних параметрів чинника фінансування освіти та охорони здоров'я [6, с. 227]. Високо оцінюючи науковий доробок зазначених авторів, слід визнати, що концепція втрат фінансового потенціалу на рівні суб'єктів господарювання досліджена недостатньо.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка рекомендацій із попередження втрат стратегічного майнового потенціалу суб'єктів господарювання на основі врахування вимог міжнародних стандартів фінансової звітності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вартість підприємства є узагальнюючим показником ефективності його функціонування, який формується під впливом внутрішніх (ендогенних) і зовнішніх (екзогенних) чинників. Усе різноманіття вартісних оцінок можна звести до двох груп: балансові і ринкові. Найбільш інформативними видами вартості бізнесу Бердар М. М. називає ринкову вартість чистих активів, капіталізацію чистого прибутку; вартість бізнесу, як безперервно функціонуючого підприємства, що приносить дохід (discounted cash flow (DCF)) [7, с. 59]. Стрижневим елементом системи фінансових показників вартості підприємства Заворотній Р. І. вважає показник грошової доданої вартості [8, с. 45].

Балансові і ринкові оцінки вартості активів підприємства мають свою сферу застосування, переваги і недоліки. Отримання балансових оцінок є простішим і зручнішим, оскільки ґрунтується на даних фінансової звітності суб'єктів господарювання. Використання ринкових оцінок потребує доступу до даних інформаційно-аналітичних агенцій, які здійснюють їх розрахунок і акумуляцію, до індикаторів фондових бірж та інших торговельних майданчиків. Ринкові оцінки несуть більшу інформативність про розмір вартості під ризиком порівняно з балансовими. Проте ведення бухгалтерського обліку і формування фінансової звітності за міжнародними стандартами є ризикоорієнтованим за своєю сутністю і дозволяє зблизити рівні балансових і ринкових оцінок вартості майна.

У сучасний період вітчизняні підприємства впроваджують міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ – IFRS “International Financial Reporting Standards”) та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (МСБО – IAS “International Accounting Standard”) [9].

Оцінка втрат майнового потенціалу здійснюється відповідно МСБО 36 «Зменшення корисності активів» (IAS 36 – Impairment of Assets), виходячи з принципів міжнародних стандартів оцінки МСО (IVS – International Valuation Standards), європейських стандартів оцінки ЄСО (EVS – European Valuation Standards) та національних стандартів оцінки [10].

Відповідно до МСБО 36 суб'єкт господарювання має відобразити свої активи в бухгалтер-

ському обліку і у фінансовій звітності за сумою, яка не є більшою ніж сума їх очікуваного відшкодування. «Актив обліковують за сумою більшою, ніж сума його очікуваного відшкодування, якщо його балансова вартість перевищує суму, що підлягає відшкодуванню внаслідок використання або продажу активу. Якщо це відбувається, актив визначають як актив, корисність якого зменшилася, і в цьому випадку Стандарт вимагає, щоб суб'єкт господарювання визнавав збиток від зменшення корисності» [10]. МСБО 36 унеможлиблює завищення балансової вартості майна, коли темпи економічного знецінення необоротних активів перевищують швидкість скорочення залишкової вартості через інструмент амортизації.

Вартість відшкодування активу (ВВА) розраховується за формулою:

$$BVA = \max (CBA; BAV), \quad (1)$$

де CBA – справедлива (ринкова) вартість активу, за вирахуванням витрат на реалізацію;

BAV – вартість активу у використанні (дисконтована вартість майбутніх грошових потоків, отриманих від використання активу).

Розмір резерву на втрату майнового потенціалу (РВМП) розраховується за вартістю:

$$PBM\Gamma = B\Gamma - BBA, \quad (2)$$

де BΓ – балансова вартість активу.

Відповідно вносяться коригування у звітність. Якщо ж навпаки балансова вартість менша очікуваного відшкодування – знецінення відсутнє. Справедлива ринкова вартість активів (у т.ч. вартість витрат на реалізацію) визначається суб'єктами оціночної діяльності відповідно вимог Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» [11]. У випадках проведення незалежної оцінки майна складається звіт про оцінку майна, за результатами якого відбувається уцінка майна.

Вартість активу у використанні розраховується на індивідуальній або груповій основі. У першому випадку відбувається ідентифікація грошового потоку, що генерується конкретним видом активу; у другому випадку активи об'єднують в групи (об'єднані групи) за типом формування грошового потоку. Сукупний грошовий потік ідентифікується на груповій основі. Вартість активу у використанні розраховується шляхом дисконтування ідентифікованих індивідуальних або групових грошових потоків. Перевищення балансової оцінки над визначеною вартістю активу супроводжується його знеціненням.

Якщо підприємство має активи, які не генерують грошові потоки, то їх вартість у використанні дорівнює нулю, а балансова оцінка визначається на основі справедливої вартості. Якщо підприємство робить припущення, що грошовий потік генерують всі активи, які знаходяться на

баланс підприємства, то об'єднана група дорівнює підприємству як цілісному майновому комплексу. Якщо підприємство має активи, балансова вартість яких дорівнює нулю (або близька до нуля), але вони генерують грошові потоки, їх оцінка має бути визначеною, виходячи з вартості у використанні.

Стандарт МСБО 36 «Знецінення активів» (IAS 36 – *Impairment of Assets*) не вимагає одночасного застосування двох методів визначення вартості відшкодування активу (ВВА). Власники, фінансовий менеджер та/або головний бухгалтер можуть зробити вибір на користь одного з них.

Ознаки, за яких виникає необхідність перевірки необоротних активів на зменшення корисності згідно з МСБО 36 «Зменшення корисності активів» поділяються на внутрішні та зовнішні. Розмежування зовнішніх та внутрішніх джерел є важливим. Фактично всі зовнішні джерела, як базу оцінки справедливої вартості, дають ринкову вартість, тоді як внутрішні бази оцінки відмінні від ринкової вартості. Тому у більшості випадків необхідність перегляду корисності після проведення переоцінки виникне на підставі аналізу внутрішніх джерел, оскільки вони свідчитимуть про чинники зміни справедливої вартості, не пов'язані із формуванням ринкової.

МСБО 36 не містить обов'язкової вимоги щорічно визначати імовірність втрати майнового потенціалу. Сигналом на проведення тесту на знецінення активів є наявність певних обставин (зовнішніх і внутрішніх).

Найбільш вагомими є такі зовнішні обставини: очевидні ознаки того, що фактична вартість знецінення перевищує очікувану; підвищення ринкових процентних ставок до рівня, який негативно впливатиме на ставки дисконтування в процесі визначення приведеної вартості; несприятливі зміни технічних, ринкових, економічних чи правових умов діяльності підприємства; перевищення балансовою вартістю чистих активів підприємства величини ринкової капіталізації; наявність від'ємних результатів прибутковості діяльності.

Найбільш суттєвими є такі внутрішні обставини: ознаки морального старіння чи фізичної зношеності активу; нижчий рівень фактичної економічної ефективності активу порівняно з очікуваною; зниження інтенсивності використання активу; виникнення обставин, які обмежують використання активів, обумовлюють їх простій; реструктуризація діяльності підприємства, до якої відноситься актив; перекласифікація термінів служби активів; перевищення фактичних витрат на утримання активу порівняно з запланованими; нижчий рівень грошових потоків від використання активу порівняно з запланованими; значне зниження прибутку від використання активу.

У наказі про облікову політику підприємство має право навести системний перелік зовнішніх і внутрішніх обставин, які є підставою для знецінення активів, з огляду на свою специфіку.

Відповідно до п. 9 МСБО 36 «в кінці кожного звітного періоду суб'єктові господарювання слід оцінювати, чи є якась ознака того, що корисність активу може зменшитися. Якщо хоча б одна з таких ознак існує, суб'єктові господарювання слід оцінити суму очікуваного відшкодування такого активу» [10]. Відповідно до п. 10 МСБО 36 «незалежно від наявності ознак того, що корисність активу може зменшитися, суб'єктові господарювання також слід щорічно перевіряти зменшення корисності: а) нематеріального активу з невизначеним строком корисної експлуатації або нематеріального активу, ще не придатного для використання, порівнюючи його балансову вартість із сумою його очікуваного відшкодування; б) гудвілу, придбаного в результаті об'єднання бізнесу» [10].

Балансова вартість необоротних активів підприємства базується на їх реальній історичній (первісній) вартості. В розвинених країнах вартість придбання активу (первісна вартість) є справедливою (ринковою) на момент придбання, а залишкова балансова (амортизована справедлива) – початкова вартість станом на сьогодні. В Україні балансова вартість необоротних активів (в розумінні МСФЗ 36) може суттєво відрізнитися від реальної (справедливої) вартості, особливо на підприємствах, виробничі потужності яких були створені ще за радянських часів. Основними причинами значних розбіжностей в оцінках є: порушення принципу визнання «справедливої первісної вартості» на момент постановки на баланс в процесі приватизації, викривлення вартості необоротних активів в процесі індексації в умовах гіперінфляції, значна диференціація індексів переоцінки за галузями національної економіки.

Висновки з проведеного дослідження.

1. Стратегічний майновий потенціал підприємства формується економічними вигодами від використання активу, які визначають його корисність. Оцінка ефективності використання майна підприємства проводиться на основі зміни корисності активу, яка впливає на фінансовий результат діяльності. Тестування ознак зменшення корисності активів є методом вартісної оцінки втрат стратегічного майнового потенціалу підприємств.

2. Відповідно до МСБО 36 «Зменшення корисності активів» резерви на втрати майнового потенціалу формуються у разі, коли балансова вартість активу перевищує вартість його відшкодування в процесі використання, або шляхом його продажу (реалізації). Стандарт визначає перелік обставин, при наявності яких необхідно проводити переоцінку активів, її періодичність і обов'язкові випадки.

3. Мотивація проведення оцінки втрат стратегічного майнового потенціалу підприємств може знаходитися в обліковій площині (відображення активів у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності) та в контрольно-аналітичній (інформація для акціонерів, власників, інвесторів). До проведення тестування втрат залучаються сертифіковані фахівці з оцінки майна та майнових прав, аудитори, кваліфіковані працівники підприємства, на балансі якого утримуються активи.

Перспективи подальших досліджень полягають у розробці інноваційних аспектів зростання стратегічного фінансового потенціалу суб'єктів господарювання.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мусієнко В. Д., Богдан М. М. Теоретичні засади впливу стратегічного потенціалу на вартість підприємства. Формування ринкових відносин в Україні. 2018. № 3. С. 89-93.
2. Заворотній Р. І. Організація системи мотивації і відповідальності в процесі стратегічного фінансового управління вартістю підприємства. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 10. С. 160-165.
3. Турило А. М. Оцінка вартості підприємства в системі фінансово-економічної стратегії його розвитку. Фінанси України. 2009. № 5. С. 95-100.
4. Онишко С. В., Чуницька І. І. Стратегічна траєкторія розвитку фінансового ринку у форматі вза-

ємодії складових його інфраструктурного потенціалу. Бізнес Інформ. 2018. № 7. С. 194-201.

5. Дем'янчук О. І. Фінансові втрати у фінансовому потенціалі регіонів України. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка. 2015. Вип. 28. С. 91-96.

6. Гальків Л. І., Карий О. І., Мойсеєнко І. В. Ризики втрат людського потенціалу: чинник фінансування освіти та охорони здоров'я. Актуальні проблеми економіки. 2017. № 1. С. 223-229.

7. Бердар М. М. Управління вартістю підприємства в системі фінансової стратегії його стійкого розвитку. Інвестиції: практика та досвід. 2014. № 15. С. 57-61.

8. Заворотній Р. І. Методологія формування системи стратегічних орієнтирів розвитку підприємства в контексті фінансового управління вартістю. Економіка та держава. 2013. № 11. С. 42-47.

9. Тест на знецінення активів, згідно МСБО 36. Impairment test. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.expert-in.com.ua/test-na-znetsinennya-aktyviv/>.

10. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 36 (МСБО 36). Зменшення корисності активів IASB; Стандарт, Міжнародний документ від 01.01.2012. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_047.

11. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.